

<https://doi.org/10.52387/1811-5470.2023.1.17>
CZU: 374.036

PARTICULARITĂȚILE EDUCAȚIEI INTERCULTURALE ÎN CADRUL CERCULUI ȘCOLAR – ASPECTE METODOLOGICE¹

Vasile ANDRIEȘ

doctor, cercetător științific,
Institutul de Cercetare, Inovare și Transfer Tehnologic
al Universității Pedagogice de Stat „Ion Creangă” din Chișinău
ORCID ID: 0000-0002-8312-8741

Rezumat. Educația extrașcolară în cadrul domeniului Cultură și Societate face parte din sistemul educației non-formale din Republica Moldova. Unul dintre profilurile acestui domeniu îl reprezintă Educația interculturală/etnoculturală. În cadrul instituțiilor din învățământul general, majoritatea activităților extrașcolare se desfășoară în cadrul cercurilor de elevi. Din acest considerent, venim cu niște sugestii metodologice privind modalitatea de organizare a lecțiilor în cadrul cercului, axate pe principiul interactivității și învățarea experiențială.

Cuvinte-cheie: educație extrașcolară/nonformală, educație interculturală, cerc școlar, învățare experiențială, lucru interactiv.

THE PARTICULARITIES OF INTERCULTURAL EDUCATION WITHIN THE SCHOOL CIRCLE – METHODOLOGICAL ASPECTS

Abstract. Extracurricular education in the field of Culture and Society is part of the non-formal education system in the Republic of Moldova. One of the profiles of this field is intercultural/ethnocultural education. In general education institutions, most extracurricular activities take place in student circles. For this reason, we come up with some methodological suggestions on how to organize lessons within the circle, focused on the principle of interactivity and experiential learning.

Keywords: extracurricular/non-formal education, intercultural education, school circle, experiential learning, interactive work.

Motto: Aud și apoi uit. Privesc și apoi îmi amintesc.
Fac și apoi înțeleg. (Confucius)

În perioada anilor 2020-2021 în Republica Moldova au fost elaborate o serie de acte, orientate spre reglementarea educației extrașcolare, precum: **Curriculum de bază: competențe pentru educația și învățământul extrașcolar, Cadrul de referință al educației și învățământului extrașcolar din Republica Moldova, Curriculum de bază pentru domeniul Cultură și Societate**, etc. Totodată, se impune necesitate elaborării și unor reperi metodologice la fiecare domeniu și profil.

Educația interculturală este studiată atât în calitate de disciplină opțională, cât și în cadrul educației extrașcolare - cercurilor de elevi, fiind unul din cele cinci profiluri ale domeniului *Cultură și societate*. În

Republica Moldova, există circa 60 de cercuri de elevi cu acest profil. Deosebirea dintre studierea *Educației interculturale* în cadrul cercurilor de elevi și în cadrul disciplinei opționale ar consta în următoarele:

1. Cercul de elevi reprezintă componenta educației extrașcolare/nonformale;
2. Se desfășoară în afara programului și curriculum-ului educațional formal, bazându-se pe propriul program și poate fi orientat spre completarea/aprofundarea celui de bază**. Include elevi de diferite vârste și nu din aceeași clasă;
3. Participarea este voluntară și se realizează într-un context nonformal.

Cercul de elevi în domeniul *Educației interculturale* din învățământul general ar fi axat pe următoarele dimensiuni/componente:

¹ Articol realizat în cadrul proiectului *Cadrul conceptual, metodologic și managerial al educației nonformale în Republica Moldova*. Cifru: 20.80009.0807.23

** Spre exemplu cercul literar, este orientat spre dezvoltarea competențelor de citire, prin urmare completează lecția de limbă și literatură română.

- oferă și se bazează pe experiența de învățare;
- reprezintă un proces de învățare nonformală;
- este un loc de schimb de experiențe, idei, viziuni;
- este bazat pe participarea activă;
- este deschis tuturor;
- este bazat pe lucrul în grup, în echipă;
- este un proces de învățare planificat și structurat;
- contribuie la educația personală, socială și politică a elevilor;
- este orientată spre a aprofunda o serie de abilități și competențe;
- oferă o bună pregătire.

În cadrul cercului școlar, educația nonformală poate fi rezumată la următoarele cuvinte:

libertatea de alege; distrează-te, creează, participă, învață; activități, jocuri, abilități, experiențe; plăcere, mod de a învăța ușor, învățare spontană; încercă; altele, pluralitate de puncte de vedere și posibilități; libertate; informații mai relevante, susținerea colegială, totul este posibil.

În ceea ce privește principiile și metodologia educației nonformale, menționăm următoarele:

- se bazează pe participarea activă (facem, trăim);
- o componentă esențială a procesului de învățare este auto-reflecția;
- lecțiile sunt întotdeauna interactive (fiecare participant poate fi implicat și în rol de moderator);
- exercițiile contribuie la dobândirea experienței (simulări și jocuri de rol).

De altfel, experiența reprezintă obiectivul central al învățământului extrașcolar și educației nonformale. David Kolb, este autorul uneia dintre cele mai importante teorii ale învățării experiențiale, puternic inspirată de ideile lui Kurt Lewin.

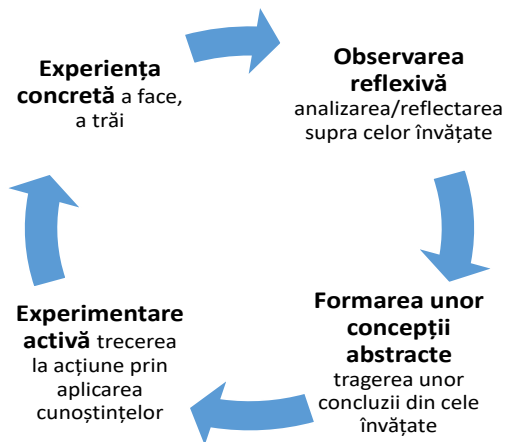

Figura 1. Ciclurile învățării experiențiale ale lui D. Kolb

Fiecare dintre cele patru etape ale ciclului poate fi considerată o „poartă” spre învățare. Putem învăța prin diferite căi, care nu sunt aceleași pentru toată lumea. Aceeași persoană poate folosi o poartă diferită de fiecare dată când se află într-un proces de învățare experiențială [2, p. 19].

Edgar Dale a identificat în 1969 cele mai eficiente modalități de învățare, structurate în „Piramida experienței” sau „Conul de învățare”, evidențiind beneficiile învățării prin experiență. Dale le-a predat studenților același material educațional, dar în moduri diferite, iar apoi le-a analizat capacitatea de a-și aminti informațiile învățate după absolvire [6]. Experimentul a demonstrat faptul că rata memorizării și păstrării cunoștințelor sau informațiilor recepționate crește progresiv în măsura implicării personale în activități de instruire și experiențe concrete, conform următoarelor procentaje:

- 10% din ceea ce citesc;
- 20% din ceea ce aud;
- 30% din ceea ce văd/observate;
- 50% din ceea ce văd și aud/observate;
- 70% din ceea ce văd și scriu/notate;
- 90% din ceea ce fac/experimentate/practicate.

Conul de învățare a lui Edgar Dale

Oamenii își amintesc, în general, conform activităților de învățare

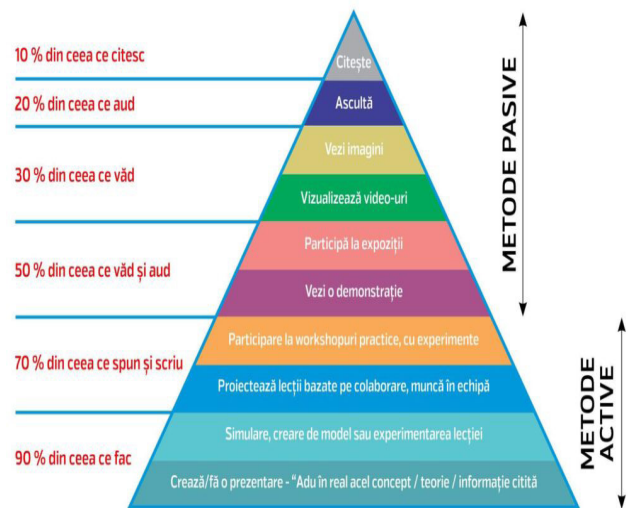

Figura 2. Conul de învățare a lui Edgar Dale

Prin urmare, în timpul unei sesiuni de studiu, nu este suficient să înveți sau să organizezi doar un simplu exercițiu. Trebuie căutat întotdeauna un echilibru între diferitele metode. Prin urmare, este important să diferențiem metodele la fiecare lecție, corelând cu echilibrul general al programului.

Trebuie de ținut cont de faptul că fiecare învață, își amintește și percepe lucrurile diferit. Este important ca lecția să includă atât prezentări teoretice, exerciții, cât și dezbateri. Această diversitate trebuie luată în considerare atunci când alcătuim materialele de instruire: în grup/clasă vor fi întotdeauna participanți care reacționează mai mult la imagini, alții la sunete, alții la gesturi.

Aplicând teoria aflată în discuție în structurile educaționale contemporane, putem interpreta că metodele de instruire informative, bazate în mod nerealist pe receptare pasivă și anagogie verbală, au o eficiență redusă la nivel individual sau de grup, metodele observaționale și demonstrative, lipsite de interacțiunea propriu-zisă, au un randament mediu, în timp ce asimilarea și consolidarea cunoștințelor prin metode activ-formative, care implică individul în activități reale, nemijlocite, cu scop bine definit, așa cum este și voluntariatul - care presupune interacțiunea cu resursa acțiunii, au cel mai ridicat grad de dinamizare a productivității individuale și sedimentare a noilor capacități, rațiuni și noțiuni în schemele cognitive existente [1].

Pentru a clasifica diferitele stiluri de învățare, distingem trei niveluri: nivel cognitiv, emoțional și comportamental.

Învățarea cognitivă constă în dobândirea de cunoștințe sau credințe: știm că $3 + 3$ este egal cu 6, că Pământul are forma unei sfere, că Republica Moldova și-a proclamat independența la 27 august 1991, etc și face parte din categoria „a ști”.

Învățarea emoțională este un concept mai greu de înțeles. Încercați să vă amintiți cum ați învățat să vă exprimați sentimentele și cum aceste sentimente au evoluat în timp. Ceea ce provoacă frica acum douăzeci de ani, în prezent poate să nu mai funcționeze, iar oamenii care nu ne-au plăcut la prima vedere, astăzi ar putea fi prieteni foarte dragi etc. Învățarea prin emoții și sentimente, este strâns legată de comportamentele noastre și de ceea ce asimilăm.

Învățarea comportamentală este rezultatul vizibil al învățării: a fi capabil să înfigi un cui într-o tablă, să scrii cu un pix, să mănânci cu bețișoare sau să saluți o persoană conform regulilor de politețe. O „vedem”, avem într-un fel „dovada” rezultatului procesului de învățare [2, p. 32].

O învățare veritabilă cuprinde aceste trei niveluri, cognitiv, emoțional și comportamental. Dacă vrei să înveți să mănânci cu bețișoare, trebuie să știi să le ții și să înveți gesturile potrivite pentru a le mânui. Dar acele două lecții nu vor avea un efect de durată dacă nu înveți să-ți placă să mănânci cu bețișoare - sau dacă nu vezi că le folosești. Important este „know-how-ul”.

Astfel, în cadrul Educației interculturale, la fel urmează să se regăsească cele trei niveluri. În cadrul *dimensiunii cognitive*, elevii ar trebui să cunoască care sunt limbile vorbite pe teritoriul țării noastre, care sunt principalele minorități naționale, care sunt drepturile și obligațiunile acestor grupuri, etc. În cadrul *dimensiunii emoționale*, ar trebui să înțeleagă modul în care funcționează stereotipurile, prejudecățile și discriminarea. *Învățarea comportamentală* se referă la dezvoltarea și adaptarea propriilor aptitudini și comportamente ca răspuns la dobândirea de noi cunoștințe și abilitatea de a folosi aceste noi aptitudini și comportamente în mod activ atunci când au loc întâlniri cu persoane dintr-o altă cultură.

Dincolo de dimensiunea metodologică, este foarte importantă și cea conceptuală. În acest sens trebuie să ne întrebăm: „Ce este cultura” și „Ce este interculturalitatea”. Toate teoriile învățării interculturale se bazează pe ideea implicită sau explicită a **culturii**. Toate apreciază cultura ca pe o construcție umană. Cultura a fost denumită „software” pe care oamenii îl folosesc zilnic. Este definită, de regulă, ca setul de ipoteze, valori și norme fundamentale la care fac referință indivizii. Conceptul de cultură a dat naștere unei mari dezbateri și controverse, atât teoretice, cât și practice. În unele limbi europene (franceză sau germană, de exemplu), termenul „cultură” desemnează și vizitarea muzeelor sau operei, citirea cărților și/sau comportarea corectă.

Astfel, lucrând cu elevii în cadrul cercului, profesorul trebuie să abordeze o serie de subiecte, precum:

- Cultura este în mod obligatoriu corelată cu un grup sau putem vorbi despre „cultură individuală”?
- Care sunt elementele ce alcătuiesc o cultură?
- Putem desena o „hartă culturală” a lumii?
- Se schimbă culturile? De ce și cum?
- Cât de puternică este legătura dintre cultură și comportamentul real al indivizilor și grupurilor?
- Putem avea mai multe culturi și ce înseamnă asta?
- Cât de flexibilă este cultura și cât de mult se pretează la interpretarea individuală?

Deseori, abordarea culturii presupune analiza interacțiunii dintre culturi. Potrivit mai multor autori, dacă ar exista o singură cultură, ar fi lipsită de sens examinarea conceptului. Diversitatea, exprimată în moduri de gândire, simțire sau acționare, ne face conștienți de prezența culturii. Prin urmare, nu putem conceptualiza cultura la singular.

Adjectivul **intercultural** este uneori înlocuit cu altele, precum „transcultural” și „multicultural”. Pentru unii autori, acești termeni redau același sens. Pentru alții, au semnificații complet diferite.

Societățile multicultural definesc grupurile naționale, etnice și religioase, marcate de culturi diferite, care locuiesc pe un teritoriu comun, dar nu au neapărat contacte. În cadrul acestei societăți, minoritățile pot fi tolerate pasiv, dar niciodată acceptate sau apreciate. Legea, privind eliminarea practicilor discriminatorii, nu este întotdeauna aplicată uniform.

Societăți interculturale definesc grupurile naționale, etnice și religioase, marcate de culturi diferite, care locuiesc pe un teritoriu comun și menține relații deschise de interacțiune, cu schimburi și recunoaștere reciprocă a modurilor de viață și a valorilor respective. Este un proces de toleranță activă și menținere a unor relații echitabile, toți indivizii având aceeași importanță: nu există mai mare sau mai mic, „bun” sau „rău” [3].

Educația interculturală trebuie să se axeze pe următoarele principii:

Împărtășirea valorilor, normelor și credințelor:

- deschiderea la dialog și încrederea reciprocă;
- aprecierea experiențelor, talentelor și contribuțiilor fiecăruia.

Explorarea identității noastre, ca punct de reper pentru interculturalitate:

- capacitatea corelării originilor și rădăcinilor noastre cu cultura celorlalți, recunoscând diferențele.

Schimbarea atitudinilor și comportamentelor:

- lucrul asupra aspectelor identității noastre, care ne sunt cele mai dragi;
- aplicarea modelului iceberg.

Fiecare percepe realitatea în felul său:

- recunoașterea diferitor puncte de vedere ca puncte de plecare pentru învățare;
- capacitatea de a opera cu diferite realități/viziuni asupra lumii.

Depășirea ambiguității și complexității:

- unele întrebări pot rămâne fără răspuns, contează doar procesul;
- capacitatea de a înțelege situația altora;
- capacitatea de schimba unele convingeri în caz de necesitate.

Recunoașterea potențialului conflictului interpersonal:

- percepțiile și punctele de vedere divergente sunt surse de conflict;
- aceste poziții nu trebuie considerate ca și amenințare [5].

Participanții la cercul școlar *Educație interculturală* dobândesc o experiență completă de învățare interculturală. Învățarea interculturală, care se bazează și pe învățarea experiențială, joacă un rol esențial în formarea personalității. Prin intermediul subiectelor discutate și a experiențelor personale împărtășite, participanții pot fi conduși să reflecteze asupra valorilor, identității, prejudecăților și stereotipurilor lor. Participanții sunt formați pe mai multe niveluri, fiind orientați să devină conștienți de rolul lor ca actori în societate – și, prin urmare, să acționeze pentru societate.

Scopul definit pentru grupul/cercul de elevi:

- sensibilizarea elevilor cu privire la problema egalității și a diferitelor minorități din mediul lor;
- oferirea mijloacelor de corelare a problemelor de egalitate și minorități în raport cu realitățile mediului lor.

Obiective definite pentru participanți:

- sensibilizarea elevilor cu privire la problemele și drepturile diferitelor minorități din Republica Moldova și Europa (femei, LGBT, minorități etnice);
- formularea unei abordări comune a egalității și discriminării, în pofida diferențelor de context;
- abordarea problemei egalității într-un contextul mai larg, al democrației;
- încurajarea elevilor să lupte împotriva intoleranței în propriul lor mediu;
- încurajarea participanților să devină cetățeni activi și să-și promoveze ideile;
- promovarea includerii problemei egalității în prioritățile politice naționale.

Sugestii pentru profesor/formator în ceea ce privește formularea scopurilor și obiectivelor:

- utilizarea termenilor concreți și specifici, care ar oferi o înțelegere mai clară a obiectivelor;
- obiectivele nu precizează mijloacele prin care se realizează scopul, dar oferă un cadru de formulare a programului;
- definirea clară a scopurilor și obiectivelor facilitează proiectarea programului;
- scopurile și obiectivele pot și ar trebui să fie ambițioase, dar trebuie să rămână realiste și realizabile;
- scopurile și obiectivele ar trebui formulate pentru grupul țintă concret (vârsta elevilor).

Model de lucru interactiv la tema lecției **Cultura**

Obiectivul lecției este înțelegerea conceptelor de cultură în contextul interacțiunilor interculturale.

Exercițiul propus:

- „Piramida culturii”

Materiale necesare:

- sală care să permită mișcarea și lucru pe grupe mici,
- Foaie A4,
- Foaie de flipchart,
- prezentare cu mai multe definiții ale culturii.

Descrierea activității:

- La începutul lecției, elevilor li se prezintă obiectivul de învățare, menționându-se că urmează să lucreze individual și pe grupe;
- Se scrie pe un flipchart cuvântul CULTURA și elevii sunt invitați să se gândească individual la o definiție a culturii;
- Apoi sunt invitați să împărtășească cu încă o persoană definiția, iar cele două persoane să ajungă la o singură definiție a culturii, astfel încât fiecare dintre ele să fie mulțumită cu rezultatul;
- Apoi se vor grupa câte 2 perechi – având sarcina să împărtășească definițiile proprii și să găsească una care să fie mulțumitoare pentru toți membrii echipei;
- Cei 4 sunt invitați să se grupeze cu alți 4 –

având aceeași sarcină, și anume de a avea o singură definiție a culturii;

- Procesul poate continua până sunt la nivel de grup doar două definiții (sau una singură).

Procesare.

La final profesorul poate prezenta o serie de definiții ale culturii iar discuțiile pot fi direcționate spre ce anume definește o cultură? Cum ne raportăm la cultură? Cât de mult ne influențează cultura din care provenim? De ce este important să definim cultura în contextul relațiilor interculturale? Ca și concluzie se poate prezenta icebergul culturii [4].

În concluzie menționăm faptul că Educația interculturală în cadrul cercurilor de elevi, fiind o activitate extrașcolară, trebuie să se bazeze pe metode nonformale de învățare. În plus, este necesară combinarea celor trei aspecte: cognitiv, emoțional și comportamental. La fel, este foarte importantă și dimensiunea experiențială, prin intermediul căreia, elevii pot împărtăși propriile experiențe și dobândi altele noi. La rândul său, profesorul trebuie să utilizeze termeni concreți și specifici, care ar oferi o înțelegere mai clară a obiectivelor; să definească clar scopurile și obiectivele, care trebuie să fie realiste și realizabile, facilitând proiectarea programului.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE

1. ENACHE, B.-I. *Activitatea de voluntariat în contextul afirmării personale*, <http://dir.upsc.md:8080/xmlui/bitstream/handle/23456789/3914/Conf-UPSC-1-2-10-2022-V2-p192-197.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
2. KLOCKER, S. *Manuel de l'animateur en éducation non formelle pour la préparation et la prestation des sessions d'étude*. Strasbourg: CEJ, 2014.
3. MARA, D. *Dimensiunile interculturale ale educației*. Sibiu: Casa Editorială Tribuna, 2008.
4. NEȘTIAN, O., Sandu, R. Ghid de interculturalitate în contextul Serviciului European de Voluntariat, <https://www.intercultural.ro/wp-content/uploads/2020/05/Ghid-de-interculturalitate-in-con-textul-SEV.pdf>
5. TITLEY, G. *Les principes essentiels de la formation*. In: T-KIT, Nr. 6, 2005, <https://book.coe.int/fr/kits-de-formation-jeunesse/3427-t-kit-n-6-les-principes-essentiels-de-la-formation.html>
6. *Современные методы и способы обучения. Методы обучения и их краткая характеристика*, <https://ik-ptz.ru/exam-tests---2016-social-studies/sovremennye-metody-i-sposoby-obucheniya-metody-obucheniya-i-ih-kratkaya.html>.